

Հազար ամանաթ տամ զեմ հոս դարիպ եմ,
եւ օտար աշխարհէ հեռատանէ եմ,
Շատ հարաթ մանկութեան սրբոով սիրել եմ,
Մի՛ ինձ պատճառ լինար, զիտ կատարեալ չեմ:

Թէ դու սիրով սրտիս ի յիս ի տես դաս,
նա զիս յիմ արեւուս շուտով հանել տաս,
Այդ քեզ մեծ վրնաս է եւ մեղք եւ կուհան,
Որ ըզք սրբոյն կամքն մէն կատարել տաս:

Հանց մէկ պահու կենացդ որ ուտես շաքար,
նայ շատ տարին ըզխանջըն մի՛ մոռանար,
Ըզք սիրաբղ շահիս զինն առնես ազար,
Այլոց վատ կամենաս թո սիրուք համար:

Թէ բանս որ ես կ'ուտեմ սրբոյն յօծար է,
եւ չես ի հաւանել թէ այդ մուհու է.
Գիտեմ որ չես գիտուն խելքդ կրնկան է,
Ի մընջլսին սիրուն հարգած եւ խեւ է:

Թէ սէր կայ քեզ արեւի մօտ ի յիս,
Թէ չէ՛ նա դալ առ լիզ չէ յօծար սրտիս.
Թէպէտ ի գտա առ իս եւ կու սիրես զիս,
Հանցեղ արեւի մօտ յիս չիմանայ մարդ տառնու-
վորիս:

Յարման մանուկիս այս հուզալ գրելիցի,
Շահիշապնութիւնդ քաջխուս իւրկնիցի,
Գո գալըդ յիս ի մօտ խնդումն է սրբոյ,
Բաց շատ ահ կայ ինձիկ, վասն այն կու վախի:

(Դարունակելի)

ՏԻԿԻՆ, ՄԻԲԱՆՈՑԻՔ ԳՈՐԵՆԱՆԸ

Թիֆլիսի Հայոց Կրթամարտական Ընկերութիւնը որոշած է Ապրիլի 5ին Թիֆլիսի մէջ տանել Տիկին Միրանդայի բնամայն երեսնամայ գործունէութեան յօրինանք: Անտարազոյս են որ բոլոր Հայերը որ գնդարուեստը կը սիրեն և զիսեն Քէ ինչ Ծանկաղին ծառայութիւնները ստուգա՞ւ է Տիկին Միրանայ հայկական բնիկը, պիտի փութան այս առթիւ յայտնել մեր աշխարհաւ որ արուեստագիտութեան իրենց յայրանքն ու կրթասիրտութիւնը: Ենթահարցական ուղեքիմ, հետաքրքիր կամ նաեւ պէտք է ուղարկել Կրթամարտական Ընկերութեան նախագահին, Princesse M. Toumanian, Rue Bariatinsky, N. 8, Tiflis:

Մեր յառաջիկայ Ծիւղով պիտի նրատարսիներ Տիկին Միրանայի բնամայն գործունէութեան մասին յօդուած մը զոր վերջին պահուն ստացանք Բաղդադէն:

digitised by

ՔԱՐՈՒԼԻԿ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

եհ

ՏԻՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

է.

Հոռոմէական-պապական եկեղեցին աժէն դերութիւն ունէր կազմակերպութեամբ այնպէս, ինչպէս պահպանում էր ակտարախական հոգին: Ոչ ոք էր խանգարողը: Չկար ո'չ կողքին եւ ո'չ գլխին աշխարհիկ իշխանութիւն: Սա ինքն էր մի ժամանակ ամբողջ եւրոպային հրամայողը, իշխաններին թագեր բաժանողը, թագակիրներին գահինկեց անողը եւ ռաբբոյիկ՝ վանքերի գննդին կանգնեցողը:

Եւ պահն իր այս միանեման եւ անկուպար իշխանութիւնը պակեց Աստուծոյ փոխանորդութեան եւ անխաղաղակեցութեան աստիճանով ու տիպոգրով: Մի պաշտօն եւ յատկութիւն, որ ոչ մահկանացու ծնուածք թաշուեց իրեն վերադրելու եւ ոչ՝ «պատուութեան, հաւասարութեան ու հորապրութեան» պաշտօնէութիւնը՝ ամաչեց դաւանել եւ բնորոշելու: Պապը հանդիսացաւ մի նոր Նաբոլեոնիստ, պաշտուած ու երկրպագուած իր արձակած հրամաններին ու պատուէրներին մէջ: Եւ քանի՞ տամեակ հազար Ռեզալանդ, Միազանդ ու Արեգնազդներ այրուեցին, խողովուեցին խարոյկների ու բոցերի մէջ, մարտիկն ու փնացան բանտերի մէջ, գաղութակցին ու անչնչացան տանընտեքների ու զօրային մեղսանների տակ:

Պապական-թաթիլիկ եկեղեցու հոգին՝ երկնային ու երկրային կամէրի մի տեսակ մարմնաւորումն է, հիմնուած երկու առաքնայնների՝ Յիսուսին հրիցս ուրացող, Յիսուսին սիրելու մէջ իրեցի կասկածելի Պողոսի եւ Յիսուսի վարդապետութեանը՝ «ամենայնի հետ ամենայն» լինելու գիւրթակերութիւնը տուող Պողոսի մարմնակն թաշուեցիւնների վրայ:

Պողոսն ունէր իր ձեռքին երկրային արքայութեան թախտին, պապը զարնով չբաւականացած՝ առաւ իր ձեռքը եւ մարդկանց սրտերի թախտին ա'յս աշխարհի մէջ:

Պապն ունէր տատանող սիւսական բնութիւն, պապը հանդիսացաւ ու մոռց անտալական:

Պապն մարդկանց տալով ուրացաւ իր Տիրոջը եւ դանդաղան զղկոյց. պապը մարդկանց առաջ դաւանեց Տիրոջը, իսկ գործով ու հոգով ընդ միշտ ուրացաւ. ու զղկալու մասին բնաւ չմտածեց:

Պողոս նեղ պարագաներում Աստուծոյ օգ-

A.R.A.R.®

նութիւնը մոռացած՝ կայսեր դիմելու, կայսեր բողոքելու սպառնալիքին էր դիմում. պապն աստուածային ու կաթողիկոսական իրաւունքներն իր մէջ առաւ, որ մարդիկ նեղ պարագայներում, բացի իրենից, ոչ ճշիւ դիմել ու բողոքել չկարողանան :

Պօղոս՝ « Նրէայի հետ հրէայ, հեթանոսի հետ հեթանոս ու ամենայնի հետ ամենայն » եղաւ, պապը, « ամենայնութիւնն » իր մէջ ամփոփելով, աւետարանը « ամենայնն » իր համար « ամենայն » դարձնելու ծառայեցրեց :

Պօղոս, զարմացած՝ որ քրիստոնէայ եղբայրութեան մէջ իր հոգին առաջ բերեց Պօղոսեան եւ Ապօղոսեան հերձուած, ամեն կերպ աշխատեց « մի Կրիստոսի », « ի Կրիստոս եղբայրութեան » անունով նրանց հաշտեցնել. իսկ պապը կրակով ու սրով, բանադրանքով ու սպառնալիքներով՝ « արտաքոյ հռովմէական եկեղեցւոյ չկր վերկոթիւն » ճանաչել ու դաւանել պահանջեց :

Ը.

Պապը, բարձրախաղժ գահապետութեան ու հոգեպետութեան անսխալական եւ աստուածաձեւ աստիճանը, ընդհանաբար պիտի մոռնէր իրեն շրջապատելու այդ բարձրութեան համապատասխանող չափ ու փայլով, զարդով ու փառքով : Եւ, իրօք, ինչ որ մարդկային միտքը կարող էր այդ նպատակի համար յօրինել ու ստեղծել — բոլոր՝ բոլոր ըլ ի ու լնւեցաւ պապը : Արծաթի ու ոսկին, մարման ու պորփուրը, ներկն ու վրձինը, ստիւտան ու արեւնայր կոստիւմը հանձնարարի անհեղձագործութեանց միջոցով՝ հանդէս եկան պոպպիկ աշխարհային փառքը լուսապայծառելու եւ մեծութիւնը չղոյժառելու :

Ունեցաւ այդ ամենը պապը եւ իմացաւ այդ ամենից մասն ու բաժին հանել ու յատկացնել իր նուիրապետութեան մէջ գոյութիւն ունեցող անթիւ, անհամար աստիճանակարգութիւններն ու պաշտօնեաներին ամենախիստ կարգաւորութեամբ ու ճշտութեամբ :

Պապականութիւնը, չլրատականացած այդ արտաբնական, ամեն հնարաւոր միջոց մոտձելով եւ փորձելով ու գործադրելով, ձգտեց թափօլիկութիւնը մի որոշ կաղապարի վերածել եւ այդ կաղապարի մէջ իր եկեղեցուն, իր գաւառնութիւնն հետեւողներին հոգին ու միտքը, սիրտն ու զգացողմունքն ամուր ամուր ձուլել ու կերպաւորել :

Այսպիսի ստեղծագործութեան օրից մինչեւ այսօր, թիւրեւ, ոչ մի վարդապետութեան հետեւողներ իրենց վարդապետութեան հիմնադրի հոգուն, քարոզչներին ու գործիքներն այն աստիճան տրամագծօրէն ներհակ չանէր, ճամբաներ, գաղափարներ, միջոցներ ու քայլեր չէն ունեցել, չէն գործադրել, ինչպէս պապականութիւնը իր անյայտ փառասիրութեամբ, իր արեւնոտ պրօպագանդաշտով, իր մարմնից մինչեւ

խոզի, ներսերի տիրապետութեամբ, իր իրեւ մոլորութեամբ որդւոց մարմիններն այրելու եւ հոգիները փրկելու ճկնեղորոշ խարոյկներով, իր ձեռքի սակ դէպ ի դէպ կուտակած անթիւ հարստութիւններով, իր դրժ արկած գոփաշայն միջոցներով ու « ամենայն ամենայնով » :

Յիսուս էջ էր եւ խոտար. պապը վէս է եւ գոռոց :

Յիսուս պարզ էր ու ընկեր խեղճների, կահերի, կոյրերի, մաքրամարիների. պապը մի անաղին բարձրութիւն է ու հրամայող նոյն իսկ իշխաններին ու պետերին :

Յիսուս դատելու չեկաւ աշխարհը, պապը հաւատաքննական դատելով անարեկեց աշխարհը :

Յիսուս սիրով ու զիծով էր բռնկում ու զարժի բերում, պապը խարոյկների մէջ կենդանի կենդանի էր այրում, բանաւոր ու շղթաների մէջ հրձուում ու մաշում :

Յիսուս դուրս գնելու տեղ չունէր, պապն անհուն հարստութիւնների վրայ է հանգում : Յիսուս զեռնի վրայ բոկոտ էր քայլում. պապը ոսկալ դեսպակներին մէջ թաղմամբ՝ մարդկանց ուսերի վրայով է ընթանում :

Յիսուս « մարդու որդի » էր եւ իր « Նորից յաճնեան, Նոր կամքն ու պատուիրաններն » էր տալի աշխարհին. պապը Աստուծոյ փոխանորդ, դէմ-ստեղծ է եւ իր անսխալական հրահանգութիւններն ու հրամաններն է տալի աշխարհին :

Յիսուս Մարիամներին ու Մագթաղեանցիներին, մոլորութեաններին ու պոռնիկներին չմեղանկրում ու վերականգնելու ճանապարհի վրայ էր հանում. պապականութիւնը Մարիամներն ու Մագթաղեան պոռնիկանոցներ էր պահում ու կանաթի մարմնով չահագործում :

Յիսուս սուր պատեանի մէջ դնել էր հրամայում. պապը խաչակրութեան անունով՝ պատերազմ, սուր, աւեր ու մահ էր պատուիրում :

Յիսուս բախում էր հացը կարօտեալներին, սովածներին անխորի. պապը հացը հողին գնելու, մարմինը որդեգրելու գոյով է առաջարկում արիւնքամ եղած, կրակի ու սրի մատուցում, մահմեղական խոգժմանքից կրկանեղան դարձած՝ աշխուշաւն քրիստոնեաներին :

Յիսուս բարոյական կենաց զովաբար ու փրկարար ջուր էր ցամառում մահկանացու կրքերով այրող սրբերին. պապական հոգեւորականները օչարակներն ու լիկեօռներն, մոնախորութիւններ, բենեդիկտիններն ու չարսեղներն արդիւրներ են հոսեցնում մարդկանց մահկանացու կրքերը առաւել բորբոքելու եւ իրենց զրպանները միայն ու միայն հարստացնելու համար :

Յիսուս հրապարակով « վայել » էր կարգում կեղեքչիներին, հարստահարիչներին. պապը՝ կեղեքութեան կուսակցական հարստահարութեան դեմ կեղեքից կոխառնելով, պարզում է իր բարեացակամ ձեռքերը կեղեքիչների ու հարստահար

քիշները արխանոս պետին՝ կարմիր Սուլթանին . . .

Յիսուս ժողովրդի համար ապրից, գործեց ու խաչուեց. պարզ ժողովրդին իր համար է ապրել, գործել ու խաչել տալիս . . .

Յիսուս . . . եւ պապը . . .

Թ.

Անս մի քրիստոնեայ եկեղեցի, որի վրայ ոչ մի աշխարհիկ իշխանություն չէր ծանրանում, չէր հրահանգություններ ու հրամաններ թելադրում, ընթացաւ միանգամայն ներսիկ ընթացքով, ձգտեց տալու ներսիկ արդիւնք, դարձաւ ազատություն ու հաւատարմութիւն թշնամանող ու խեղդող, ձուլից-կազմեց մի գրանիտեայ միասնականութիւն, հանդիսացաւ տե՛ր մահկանացուների խղճի, մտքի ու նույն իսկ մարմնի այս աշխարհում եւ հեղափոխութեւ ու կարողորդի հողքին՝ հանդերձեալ աշխարհում :

Մարդկային ազատ մտածութիւնը երբեմն երբեմն հանդէս էր գալի, ձայնեւ որ բողոքներ էր արձակում այդ քիտ կապանքների ու կացութեան դէմ, բայց ամեն ձայն արձակող ու բողոքող խեղդվում էին բանտերի խաւարում կամ այրվում էին խորհրդների մէջ : Սակայն արձակուած ձայններն ու բողոքները արձագանք էին գտնում զարթնող ու հետախոյզ մտքերի մէջ :

Եւ խուլ տոգոհութիւնը անկող, բողոքող հողին զօրանալով, պոռկկաց Նորոգողութեան շրջանում : Բողոքականութիւնը կոխ հրատառակեց պապականութեան դէմ :

Այս պայքարը պատկուեց նրանով, որ պապի զուլեք կտուեց նոր կազմուած ու բարեփոխուած եկեղեցիների վրայից : Սրանով պապի գերիշխանութեան սահմանները սղմուեցին, բայց պապականութեան հողին մնաց նույնը, ինչ որ էր :

Նոր եկեղեցական կազմութիւնները (բողոքական, լուսեւրական, եպիսկոպոսական, կալվինական եւն. եւն.), այս,՝ ողորուեցին ժամանակակից զարգացակրթութեան լուսով, լմանք ու ճիշդ գործ գրին աւետարանը մաքրիւն մնաւ տիապաշտութեան, մոլոր վարդապետութեան .

ներքի ու մեկնութիւնների աղտերից ու փոշիներից, ազատելու նրա կենդանի հողին կաշկանջող ու զնգանող ծէսերից ու արարողութիւններից, զնկուեալ նրա՝ աւետարանի պաշտօնականութիւնը ժողովրդի հետ մօտ լինելու եւ ժողովրդի հետ կենդանի լեզուով խօսելու պաշտանների մէջ, բայց եւ այնպէս որդեակ աւտիմանների վրայ դարձաւ մնացին կանգնած-չըջափակուած :

Եւ որովհետեւ Նորոգողութեան շրջանում յարուցուած կրօնալին պայքարների մէջ ժառանակի թաղաքական նպատակներն ու ձգտումները, զինուորական ու դրամական ուժերը եւ օժանդակութիւնները ունէին իրենց խոշոր բաժինները եւ բռնած էին այս կամ այն կողմը, ուստի եւ ունեցան իրենց միծ ազդեցութիւնը :

Նոր, բողոքող կուսակցութիւնը, որ անբաժնետեղէն կարօտում էր աշխարհիկ իշխանութեան պաշտպանութեանն ու հովանաւորութեանը թէ՛ իր բողոքը շարունակելու եւ իր նոր կազմակերպուելու շրջանում ու թէ՛ այնուհետեւ մնաց ու մնաց ժամանակի զաղաքական իշխանութիւնների իրաւունքների տակ : Հետեւապէս եւ եղաւ յարմարող տիրող կարգ ու կանոններին, յարմարող կուսակցական պահանջներին ու ձգտումներին : Յիսուս չէ, որ այնտեղ, այն նոր կազմակերպուած եկեղեցիներում իշխում է : Աւետարանը չէ, որ այնտեղ անաշխարհում է, այլ թէ՛ Յիսուս եւ թէ՛ Աւետարանը ընթանում են տիրող զաղաքական իշխանութիւնների կողմից իրենց ցոյց տրուած ու զօնուած սահմաններում ու շրջաններում : Յիսուսի եւ Աւետարանի՝ իշխանութիւն, հարրատութիւն եւ աստիճանաւորութիւն չճանաչող հողին խոնարհուած է իշխանութեան, հարրատութեան եւ աստիճանաւորութեան ներքոյ : Ուստի եւ պարզ է, որ նոր կազմակերպուած եկեղեցիներն իրենց հողեւորականութեան հետ միասին դարձաւ չեն Յիսուսի ցանկացած ու ջարդած, այլ կազմում են ու են մի տեսակ պաշտօնութիւն ու առաջնութիւն երկրի զաղաքական ու ազգային իշխանութիւնների ձեռնառումներին ծառայող ու հրահանգութիւններին համապատասխանող :

(Վերջը յարող թիւով)

ԽԱՂԻՆԻ

Ինչ քրած են Ամերիկացի Հայոց համար

Ամերիկացի շատ քիչ տեղեկութիւն ունէին Հայոց մասին, մինչեւ այն թուականը երբ Ամերիկեան Հնդկերութեան (Board) միսիոնարք՝ յայտնեցին զանոնք իրենց,

Առաջին միսիոնարք՝ 1810ին եկան ի Տանկաստան, եւ իսկոյն մեծապէս շահադրողուեցան Հայոցով. որոնց հետ զերբապէս մտան յարաբերութեան, եւ ընդհուպ հիացող եղան անոնց բարձր տաղանդին եւ ճարտարութեանը վրայ : Հետադառուեան պտղոյնք կատարեցին Տան-